

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศน์ในอดีตวิถีการดำเนินชีวิตของเราผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ป่า แม่น้ำลำธาร เป็นแหล่งธรรมชาติชั้นดีที่ไม่ต้องซื้อ มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องและสมดุล ธรรมชาติเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ด้วยปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้หาได้จากธรรมชาติทั้งสิ้น

ในอดีตวิทยาการความรู้ต่างๆยังไม่เจริญก้าวหน้า การรักษาพยาบาลและบุคคลากรทางการแพทย์ที่รักษาโรคโดยยาเคมีภัณฑ์ไม่ได้กระจายทุกพื้นที่เช่นในปัจจุบัน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตเรียบง่าย จึงได้อาศัยพืชสมุนไพรรักษาโรคในเวลาเจ็บป่วยควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมานาน ชาวบ้านมีความรู้ว่าพืชชนิดใดเป็นพิษ พืชชนิดใดใช้เป็นยารักษาโรค ภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นนี้ถือว่าเป็นศักยภาพการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่สำคัญ ซึ่งควรรักษาไว้มิให้สูญหายไป

แต่ปัจจุบัน โดยการพัฒนาของเทคโนโลยีที่ทันสมัยของยุคโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนท้องถิ่น เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ อาทิ เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า สิ่งเหล่านี้ได้ทำลายพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ

พืชสมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของป่าที่ได้ถูกทำลายไปด้วย นอกจากนี้การพัฒนาทางด้านการผลิตทางการเกษตรจากการผลิตเพื่อยังชีพของชุมชนได้ถูกรอบงำจากลัทธิบริโภคนิยมเปลี่ยนวิถีการผลิตที่ยังชีพอันมีฐานที่ตั้งอยู่บนความสมดุลของระบบนิเวศมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าหรือที่เรียกว่า “ยุคแห่งการปฏิวัติเขียว” ซึ่งเป็นการเกษตรกรรมแผนใหม่ที่มุ่งขยายผลผลิตให้มากยิ่งขึ้น ผลกระทบที่ตามมาอย่างเด่นชัดคือ การสูญเสียของระบบนิเวศ อันเนื่องมาจากการขยายพื้นที่เพาะปลูก และการตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า การใช้เทคโนโลยีทางการผลิต ทำให้เกิดการตกค้างของสารเคมี สิ่งเหล่านี้เป็นผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารและต่อทรัพยากรชีวภาพทั้งสัตว์และพืช ทำให้เกิดการสูญหายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ

นอกจากนี้การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่มีฐานความรู้จากภายนอกชุมชนเป็นการนำเอาเทคโนโลยีสมัยเข้าไปในชุมชน โดยขาดการเชื่อมโยงระหว่างระบบความคิด ความเชื่อและองค์ความรู้เดิมของชุมชน ซึ่งที่มีผลกระทบต่อลดลงของพืชสมุนไพร กล่าวคือ การแพทย์

สมัยใหม่ในรูปแบบของโรงพยาบาลก็เป็นปัจจัยในการครอบงำความรู้ และทำให้ภูมิปัญญา การแพทย์พื้นบ้านเสื่อมความสำคัญ ปรากฏการณ์ที่สำคัญ คือ ในปี 2447 (สุวัฒน์ จริยาเลิศศักดิ์, 2533) ได้มีการยกเลิกการแพทย์แผนโบราณทั้งในและนอกโรงพยาบาล และการสอนในโรงเรียน แพทย์ เป็นเหตุให้การแพทย์พื้นบ้านถูกละเลยจากนักวิชาการสมัยใหม่ อีกทั้งยังถูกปิดกั้นด้วย พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2446 ที่ควบคุมจดทะเบียนหมอพื้นบ้าน เป็นเหตุให้ตำราต่าง ๆ ขาดการสะสม การแพทย์พื้นบ้านถูกทอดทิ้ง เพราะหมอพื้นบ้านไม่กล้ารักษา เพราะกลัวผิดกฎหมายและการหันไปรักษาด้วยแพทย์สมัยใหม่ของชาวบ้านทำให้ขาดความต่อเนื่อง ขององค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของภูมิปัญญาที่มีต่อการใช้พืชสมุนไพร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกด้านทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ระบบการผลิต และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้หมายถึงเรื่องของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู เมื่อชุมชนได้สูญเสียรากฐานทางภูมิปัญญา ย่อมส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต การดำรงชีพ ระบบการผลิต ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนในเรื่องของ ความเชื่อ ประเพณี โครงสร้างทางสังคม นำไปสู่การสูญเสียซึ่งการพึ่งตนเองทางภูมิปัญญา (รานี อุปรา, 2547) การสูญเสียการพึ่งตนเองทาง ภูมิปัญญาเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดของการล่มสลายของชุมชนในด้านการพึ่งพาตนเองทางสุขภาพ อนามัย จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงรากเหง้าของภูมิปัญญาหรือระบบคิดที่ชุมชนที่มีต่อพืชสมุนไพร อย่างมีพลัง เพื่อจะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของอิทธิพลต่าง ๆ ของปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ที่เข้ามาสู่ชุมชน ชุมชนมีการตั้งรับ และปรับตัวอย่างไร กระบวนการปรับตัว กระบวนการเรียนรู้ ของระบบคิดหรือภูมิปัญญาของชุมชนที่จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของวิถีชีวิต ระบบการผลิตและการ ใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ การส่งเสริมฟื้นฟู พืชสมุนไพรในบริบทของสภาพแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปว่าชุมชนมีการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการและใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร อย่างไร มีอิทธิพลของเงื่อนไขอะไรบ้างทั้งในด้านบวกและด้านลบที่จะสนับสนุนหรือส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ของสมุนไพรและต่อชุมชนอย่างไร

จากกรณีตัวอย่างของ ชุมชนปกากะญอ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ทุกฝ่ายควรจะหันมามองถึงความเป็นจริงของพื้นฐานสังคมไทยที่มีความหลากหลาย ทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับแนวทางการพัฒนา (มานิตา ชมเปราะ, 2542) เพราะในบริบทของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ยึดแนวทางของตะวันตกมาเป็นแม่แบบ โดย ละเลยและละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิม การพัฒนาดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมปฏิเสธความเป็นจริงของสังคมโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และ การพัฒนาที่ผ่านมาเพียงละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นการเอื้ออำนาจและสนับสนุน

ให้กับกลไกตลาดที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากท้องถิ่น การปล้นทรัพยากรพันธุกรรมและองค์ความรู้จากท้องถิ่นไปจดทะเบียนการค้า เช่น กรณีเป็ล้าน้อย และสายพันธุ์ข้าวของไทย เป็นต้น

ประเด็นเกี่ยวกับความยั่งยืนของพืชสมุนไพรกำลังเป็นที่สนใจและเป็นข้อถกเถียงในเวทีทั้งระดับ ประเทศ และระดับโลก โดยเฉพาะภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ประเทศไทยกำลังถูกกดดันให้เปิดมรดกทางนิเวศและวัฒนธรรมของตนเองให้กับบริษัทข้ามชาติเพื่อเข้ามาแสวงหาประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะพืชสมุนไพร และนำไปสู่การขอมจํานนต่อระบบทรัพย์สินทางปัญญาที่ให้เอกสิทธิ์คุ้มครองแก่เอกชนผู้ขอจดลิขสิทธิ์องค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมแบบลดแยกส่วนจากชาติตะวันตกที่เข้ามาอาศัยฐานองค์ความรู้และทรัพยากรชีวภาพของชุมชน จึงเกิดคำถามว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่ประเทศไทยและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะหันมาวิเคราะห์และพิจารณาอย่างจริงจังกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเหล่านี้

ประชากร ชาวปกากะญอ ในอดีตมีความเป็นอยู่เรียบง่าย โดยอาศัยรูปแบบการผลิตเพื่อใช้ยังชีพ (มานิตา ชมประาะ, 2542) ปลูกข้าวนาดำไว้บริโภคภายในครอบครัวอย่างเดียว ดำรงชีวิตในชีวิตประจำวันโดยอาศัยผักพื้นบ้านเป็นอาหาร ทั้งที่ทำการเพาะปลูกและที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ใช้ชีวิตอยู่อย่างเกื้อกูลและสมดุลกับธรรมชาติ แต่เมื่อความเจริญเข้ามา ระบบการผลิตเริ่มเปลี่ยนไปเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น ตัวเงินเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต การผลิตแบบเข้มข้น การถางป่าและการใช้สารเคมี ค่อยๆส่งผลกระทบต่อชาวบ้านเช่นเรื่องของการเป็นหนี้และต่อระบบนิเวศน์รวมถึงสมุนไพรด้วย

ในอดีตยามเจ็บป่วย ชาวปกากะญอรู้จักการใช้พืชสมุนไพรเพื่อรักษาโรค ต่อมาสถานีอนามัยได้ก่อตั้งขึ้นมา ยาและเวชภัณฑ์ของทางการแพทย์ได้เข้ามามีบทบาทในการทดแทนสมุนไพร เรื่องราวการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรที่มีเพียงผู้สูงอายุหรือคนชราในหมู่บ้านเท่านั้นที่รู้จัก หมู่สาวชาวปกากะญอรุ่นใหม่ที่เติบโตขึ้นมากลับคุ้นเคยกับยาแผนปัจจุบันมากกว่าสมุนไพรใกล้ตัว

ดังนั้น จากการข้อมูลที่ได้มีการสำรวจมาก่อนแล้ว ที่ชุมชนชาวปกากะญอ บ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีสมุนไพรหลายชนิดที่น่าศึกษาและคงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายหากพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าเหล่านี้ ต้องสูญหายและระบบนิเวศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความรู้และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรพื้นบ้านของชาวปกากะญอ ในชุมชนว่ามีพลวัตจากแต่เดิมจนถึงปัจจุบันว่ามีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อที่จะนำข้อมูลเหล่านี้นำไปประยุกต์ใช้แก่บุคคลทั่วไปหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการพืชสมุนไพร

1.3 นิยามศัพท์

ชุมชน ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ที่มีลักษณะร่วมกันหรือเป็นพื้นที่ความสัมพันธ์ คือ ลักษณะร่วมกันในการใช้ทรัพยากรสมุนไพรเพื่อรักษาตนเอง มีความสัมพันธ์ภายในชุมชน หรืออาจหลายชุมชนภายใต้ระบบคุณค่าเดียวกัน แต่ไม่ได้แปลว่าเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือพรมแดนของหน่วยการปกครอง

การอนุรักษ์ หมายถึง การพิจารณาร่วมกันของคนในท้องถิ่น ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในท้องถิ่น โดยส่วนรวม และยังคงมีทรัพยากรทางธรรมชาติเหล่านั้นให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตให้นานที่สุดหรือตลอดไป

ภูมิปัญญา ในที่นี้หมายถึง ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และชาวบ้านที่สั่งสมสืบต่อกันมาในด้านการใช้ยาสมุนไพร ไม่ว่าจะได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

สมุนไพร ในที่นี้หมายถึง พืชสมุนไพร ที่มีการผสมปรุงหรือแปรสภาพจากผู้รู้ นำมารักษาโรค ส่งเสริมสุขภาพหรือใช้ประกอบพิธีกรรมชุมชน เช่น บอระเพ็ด มีสรรพคุณ เป็นยาบำรุงกำลัง เจริญอาหาร เป็นต้น ซึ่งในการศึกษารุ่นนี้ได้มีการแบ่งพืชสมุนไพรตามลักษณะประเภทป่า จึงเน้นพืชสมุนไพรในป่าเป็นหลัก

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษารุ่นนี้ คือลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ อยู่ในตำบลคอยแก้ว อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเลือกศึกษาชุมชนบ้านห้วยส้มป่อย ซึ่งบ้านหมู่บ้านของชาวปกากะญอ หมู่บ้านอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,105 เมตร การเลือกพื้นที่บ้านห้วยส้มป่อยในการศึกษาเนื่องจากชุมชนบ้านห้วยส้มป่อยเป็นชุมชนชาวปกากะญอที่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการพึ่งพาป่าในการดำรงชีวิตและดูแลไปพร้อมๆกัน แต่ด้วยสภาพที่เปลี่ยนแปลงของระบบการผลิต จากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นระบบการผลิตเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้นของชุมชนบ้านห้วยส้มป่อย ส่งผลให้การดำรงชีวิตของ

ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป และยังส่งผลให้การใช้ประโยชน์สมุนไพรเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวในการศึกษาครั้งนี้

ประชากรหลักในการศึกษา คือ ชาวปกากะญอ บ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งหมด 127 หลังคาเรือน เพศชาย 205 คน เพศหญิง 192 คน รวมทั้งหมด 390 คน

1.4.2 ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาจะทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ ลักษณะการดำรงชีวิตของ ชาวปกากะญอที่มีความสัมพันธ์การป่า รวมถึงการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ซึ่งมีประเด็นดังนี้

- 1) การใช้ประโยชน์และการจัดการพืชสมุนไพรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
 - ก. พืชสมุนไพรในป่าของชุมชนบ้านห้วยส้มป่อย
 - ข. บริเวณที่ชาวบ้านเก็บหาสมุนไพร
 - ค. รูปแบบ วิธีการ ช่วงเวลา กฎเกณฑ์ ในการใช้ประโยชน์สมุนไพร
- 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์และการจัดการพืชสมุนไพร

1.5 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.5.1 ทฤษฎี-แนวคิดอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

1) แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม และอุดมคติในสังคม (Social Values and Ideology)

นักทฤษฎีบางคนมองเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและอุดมคติของสมาชิกบางอย่างในสังคม ค่านิยมและอุดมคติมีผลต่ออัตรา และทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์ด้วย เช่น สังคมชวาณา แม้ว่าจะรู้หนังสือ แต่ก็ยังคงยึดมั่นในค่านิยมและอุดมคติทางสังคมแบบเดิม ซึ่งทำให้การยอมรับเทคนิควิทยาการต่างๆ เป็นไปอย่างล่าช้า ชาวประเทศตะวันออกส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่ซึ่งมีลัทธินับถือผีสาางเทวดา (Animism) ยังคงผูกพันอยู่กับการทำพิธีในทางศาสนา เช่น เมื่อถึงฤดูใบไม้ร่วงทุกปี ชาวอินดูจะตกแต่งประดับประดาโรงงานของเขา และทำการบูชาเทพเจ้าที่สิงอยู่ในเครื่องจักรและเครื่องมือ ซึ่งความจริงแล้ว เครื่องจักรเหล่านั้นไม่ต้องการการบูชา แต่ต้องการให้มีการทำงานหนักและทำอย่างถูกวิธี (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521)

2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมที่เป็นอยู่ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงด้านขนาดโครงสร้าง เปลี่ยนแปลงส่วนประกอบหรือความสัมพันธ์ภายในสังคม นอกจากจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแล้วยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา และคุณค่าทางสังคมที่แต่ละคนยึดถือ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ว่าจะเกิดขึ้นช้าหรือเร็วเท่านั้น สาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นมีมากมาย แต่ที่สำคัญๆ ซึ่งผู้เขียนใคร่จะขอนามากล่าวในที่นี้ ได้แก่

ก. เกิดจากการพัฒนาการทางด้านวิชาการและทางด้านวัตถุ คนมีการศึกษาสูงมีการเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ ทำให้นำเอาวัฒนธรรมหรือจารีตประเพณีใหม่ๆ เข้ามาใช้ นอกจากนี้ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีการผลิตเครื่องมือเครื่องจักรใหม่ๆ ขึ้น และผลจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการนี้ ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น จึงทำให้มีการเปลี่ยนอาชีพ ซึ่งเดิมมุ่งด้านเกษตรกรรมมาทำงานด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น

ข. เกิดจากการเปลี่ยนค่านิยมที่ยึดถืออยู่แต่เดิม คือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน กลายมาเป็นตัวใครตัวมัน ใครดีใครอยู่ เป็นต้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่เคยยึดถือกันมา ทำให้กลายเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว

ค. เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัว จากครอบครัวที่อยู่รวมกันทั้งบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ลูกหลาน กลายเป็นครอบครัวสมัยใหม่ที่มีเฉพาะพ่อแม่ลูก และจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัวนี้มีผลทำให้ความอบอุ่น และความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัวในรูปแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นความห่างเหิน

3) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สาเหตุมีดังต่อไปนี้

ก. เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมขึ้น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยตรง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางภูมิประเทศ และภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น

ข. การเบียดเบียนในความเข้าใจ จำเจ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิทยา และเป็นเรื่องปรกติ และเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้เสมอกับทุกคนในสังคม

ค. การอพยพโยกย้ายถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอย่างถาวรด้วยสาเหตุจากการแต่งงานกับคนต่างสังคม การอาชีพ ภัยธรรมชาติ และสาเหตุทางการเมือง เช่น เกิดศึกสงคราม ทำให้คนต้องอพยพหนีภัย เป็นต้น

ง. การติดต่อกับคนต่างสังคม แล้วรับเอาแนวคิดใหม่ๆและพฤติกรรมใหม่ๆมาใช้ เช่น การไปศึกษาต่อ ไปท่องเที่ยว และทำการค้าขายกับคนต่างสังคม เป็นต้น

4) กลไกของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1. การแพร่กระจาย และการยืม (Diffusion and Borrowing) เกิดจากการที่คนต่างวัฒนธรรม และผู้คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ได้มีโอกาสพบปะติดต่อกัน แล้วแลกเปลี่ยนและหยิบยืมส่วนวัฒนธรรมของกันและกัน

2. การละทิ้ง วัฒนธรรมเดิม (Cultural Loss) อาจเป็นการละทิ้งวัฒนธรรมเดิมโดยมีวัฒนธรรมใหม่มาแทน เพราะวัฒนธรรมใหม่ดีกว่า หรือไม่มีวัฒนธรรมใหม่มาแทนก็ได้ เพราะวัฒนธรรมเก่าไม่มประโยชน์อีกต่อไป

3. การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมใหม่ (Acculturation) โดยมีสาเหตุดังต่อไปนี้

3.1 การรวมตัวของสองวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองสูญเสียแบบแผนของตัวเองไป

3.2 การรวมตัวของสองวัฒนธรรมโดยจำยอมเนื่องจากสูญเสียเอกราช

3.3 การมีฐานะเป็นภา่วัฒนธรรมย่อยที่ขาดศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีหลักยึดเหนี่ยวมากนัก เช่น วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย เป็นต้น เจ้าของจึงหันไปประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมของผู้อื่นที่ได้รับการยอมรับมากกว่า

3.4 เมื่อใดก็ตามที่วัฒนธรรมสูญเสียส่วนประกอบต่างๆ จนไม่สามารถทำหน้าที่ของมันได้ การรวมตัวกับวัฒนธรรมอื่นจะเกิดขึ้นตามมาเสมอ

3.5 เกิดศรัทธาและนิยมชมชอบในวัฒนธรรมใหม่ อันเนื่องมาจากความแปลกใหม่ (นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ, 2540)

ขณะที่หนังสือสังคมวิทยาของ อานนท์ อาภาภิรม(2525) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมว่ามีสาเหตุ ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ อันได้แก่ สภาพของดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้ง และความหนาวจัด การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าวกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการผันแปรเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อทำให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ สร้างเขื่อนกั้นน้ำท่วม และประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศ อันทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

2. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ไม่อยู่คงที่ (Static) มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการแข่งขัน การประกอบอาชีพสูงขึ้น ตลอดจนการค้าขายระหว่างชนชั้น (Class Conflict) เพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหาทาง

สังคม มนุษย์จึงต้องหาวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาข้อยุ่งยากดังกล่าว เช่น สร้างระบบสังคมนิยม (Socialism) ขึ้นมาเพื่อแก้ไขช่องว่างระหว่างชนชั้น ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3. การแลกเปลี่ยนหีบขี้มวัฒธรรม มนุษย์ในสังคมต่างๆ ได้มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนี้ การคมนาคมติดต่อกระทำได้โดยสะดวกรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงหีบขี้มวัฒธรรมของสังคมที่เจริญแล้ว (Advanced Society) คือ สังคมตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา ขอยกตัวอย่าง เช่น สังคมไทยได้หีบขี้มวัฒธรรมตะวันตกมาใช้หลายอย่าง เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี และฟุตบอล เป็นต้น (อานนท์ อาภาภิรม, 2525)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า มีนักคิด นักวิชาการต่างให้แนวคิด ทฤษฎีที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมไว้แตกต่างกัน หลากหลายมุมมอง และแนวคิด ไม่มีทฤษฎีใดที่มีความสมบูรณ์ชัดเจนเพียงพอที่จะใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเพียงทฤษฎีเดียวได้ ทั้งนี้เพราะแต่ละทฤษฎีล้วนมีข้อดี ข้อจำกัดด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีต่างๆ ประกอบกันในการวิจัยครั้งนี้

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมนั้น นักวิชาการทั้งหลายต่างให้การยอมรับกันว่า สังคม และวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับมนุษย์ และมีลักษณะเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่งงันที่ คือ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้นมาจากปัจจัย 2 ประการที่สำคัญ คือ ปัจจัยภายในชุมชน และ ปัจจัยภายนอกชุมชน ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมย่อมจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนนั้น ซึ่งจะเกิดประโยชน์ หรือเป็นโทษในชุมชนก็ได้ตามสถานการณ์ และเวลาที่แตกต่างกันของชุมชนแต่ละแห่ง

5) วัฒนธรรมท้องถิ่นในกระแสการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์

ตราบดีที่โลกเรายังคงหมุนอยู่ เราไม่อาจหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ได้ เพราะมนุษย์โลกได้ใช้สติปัญญาทุ่มเทคิดค้นนวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมออย่างต่อเนื่อง เพื่อคาดหวังว่าสักวันหนึ่งมนุษย์จะสามารถควบคุมและเอาชนะธรรมชาติ เพื่อให้ในที่สุดมนุษย์จะได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบายบนโลกของตนเอง ผลพวงของการเปลี่ยนแปลงของยุคใหม่ที่เกิดจากสติปัญญาและน้ำมือมนุษย์ก็ทำให้โลกนี้ดูเหมือนว่า ปัจจุบันนี้มนุษย์เราได้อาศัยอยู่บนโลกใบใหม่ที่มีขนาดเล็กลง ความสามารถในการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วทำให้ระบบการค้าเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมที่ต้องเดินทางเพื่อมาพบปะเจรจา เลือกลงสินค้า ชำระเงินด้วยตนเองเปลี่ยนรูปแบบเป็นการค้าผ่านเครือข่ายทางระบบสารสนเทศที่สามารถทำให้เกิดธุรกรรมการซื้อขายไม่จำกัดประเภทสินค้า ซึ่งมีทั้งสินค้าที่เกิดจากการผลิตจริงและระบบเก็งกำไร ที่สามารถซื้อขายในทุกสถานที่ตลอด

24 ชั่วโมง ไม่เพียงแต่รูปแบบทางด้านการค้าที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและจิตใจของคนที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่มีความเรียบง่าย รู้จักรักและเคารพกฎเกณฑ์ความสมดุลของธรรมชาติ มีความใกล้ชิดและเข้าถึงธรรมชาติ มีความเป็นอยู่กลมกลืนไม่แปลกแยกจากธรรมชาติ มีลักษณะรูปแบบของสังคมที่ต้องอาศัยการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ทำให้คนในสังคมมีการรู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจไมตรี เอื้อเฟื้อและไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน (ชัชวาล บุญปั้น และสมเกียรติ ตั้งนะโม, 2544)

ในอดีต สังคมซึ่งมีพื้นฐานของอารยะธรรมที่เก่าแก่ แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปยังคงหลงเหลือปรากฏหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความเป็นศูนย์กลางของความเจริญให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา เพื่อรับรู้และเข้าใจรากเหง้าของสังคมตนเองได้จาก โบราณวัตถุ โบราณสถาน จารึกประเพณีและวัฒนธรรมที่สังคมนั้นได้สร้างและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมในยุคสมัยนั้น ได้อาศัยจารึกประเพณีที่สร้างจากรากฐานความเชื่อ และแรงศรัทธาของชุมชนของตนเป็นกลไกจากการจัดการการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม จะได้รับการสืบทอดอย่างยาวนาน หรือถูกปรับเปลี่ยนทำลายในสิ่งที่ไม่สามารถดำรงอยู่อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยของสังคม โดยกลไกของสังคมเองเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ผ่านมาก็เช่นกัน ได้สร้างความสมดุลของการอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการด้านวัฒนธรรม ประเพณีของสังคม ที่ชนรุ่นหลังของสังคมยึดถือปฏิบัติต่อกันมา ได้สร้างความเจริญที่มีรากหยั่งลึก เป็นความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองจากอดีตที่ผ่านมา จึงเป็นการพัฒนาที่เติบโตควบคู่มาพร้อมกับความเจริญทางด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ที่อาศัยภูมิปัญญาของตนเองที่สั่งสมและสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เป็นการสร้างความเจริญแบบหยั่งลึกที่อาศัยระยะเวลา และธรรมชาติช่วยขัดเกลาความสมดุลของระบบให้มีความพอดี

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ความเจริญที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และการขาดความตระหนักความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม และจริยธรรมของมนุษย์ ประเทศด้อยโอกาสได้ตกเป็นเหยื่อและรับผลกระทบอย่างชัดเจนที่เกิดจากช่องว่างของการฉกฉวย และเอาเปรียบทุกวิถีทางของผู้มีอำนาจเงิน และมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีกว่า ผลกระทบดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและแผ่ขยายวงกว้างมาก คนหลากหลายของเอเชียได้รับรู้รสชาติของการเดินทางตามการพัฒนาเข้าสู่โลกโลกาภิวัตน์จะแตกต่างกันในระยะเวลา ความรุนแรงในการเข้าใจ รู้เท่าทัน และสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ถูกทางรวดเร็วเพียงใด

ยุคสมัยแห่งอนุภาพของ โลกาภิวัตน์ ที่เน้นการมุ่งการสร้าง ความทันสมัย การประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้มีความสามารถในการผลิตและใช้เพื่อทดแทนแรงงานมนุษย์ เป็นยุคสมัยของการแสวงหาข้อมูลจากเครือข่ายการสื่อสาร ไร้พรมแดนแบบไร้ข้อจำกัด ความก้าวหน้าของยุคสมัย การพัฒนาประเทศที่รับเอาแต่ความเชื่อในการสร้างความเจริญเพียงเปลือกนอกที่ละเลย

และขาดการเอาใจใส่ใคร่ครวญโดยใช้ภูมิปัญญาของตน ซึ่งผลของแนวทางการพัฒนาเพื่อทำให้เกิดความทันสมัยดังกล่าวได้สร้างปัญหา และความทุกข์ยากที่ประจักษ์เด่นชัดตามมาอย่างมากมายกับคนส่วนใหญ่ของโลก โดยเฉพาะในประเทศแถบเอเชียที่เคยคาดหวังว่าจะพาประเทศให้ก้าวหน้าสู่ประเทศอุตสาหกรรม (ชัชวาล บุญปิ่น และสมเกียรติ ตั้งนะโม, 2544)

หากจะย้อนกลับไปทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 4 ปีที่ผ่านมา ก่อนยุคฟองสบู่ของไทยจะแตก และเกิดวิกฤติทางการเงินของเอเชีย สิ่งที่คุณทั่วโลก และเอเชียมุ่งหวังเพื่อเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าคือ การสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม ตามแนวความคิดที่ลอกเลียนแบบอย่างการพัฒนาของประเทศที่มาจากประเทศทางตะวันตก เป็นเป้าหมายของการสร้างประเทศ โดยคิดว่าแนวทางนี้เป็นแนวทางที่สามารถจะทำให้คนในชาติของตนเองอยู่ดีกินดีขึ้น แต่ในสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น การเร่งการผลิตในภาคเกษตร อุตสาหกรรม กลับทำให้ผู้ใช้แรงงานหรือคนจนก็ยิ่งจนลง และลำบากมากขึ้น

ดังนั้น ในขณะนี้จึงได้มีข้อสังเกตที่ตั้งเป็นคำถามตามมาหลายประการ ซึ่งเป็นที่สงสัยจากแนวทางของการพัฒนาที่ได้สร้างความทุกข์ยากและความเสียหายกับคนส่วนใหญ่ว่า ผลเหล่านี้เป็นเหตุอันเกิดจากอะไร การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เราขาดการศึกษา ติดตาม เอาใจใส่กับสภาวะการณ์ของระบบและได้สร้างการฉวยโอกาสเอาเปรียบจากกลไกของระบบ ที่เกิดจากการตามไม่ทันของโลกที่เปลี่ยนไปใช้หรือไม่

ผลของการเกิดช่องว่างในระบบสังคมที่มีรากฐานจากทุนนิยมจะอาศัยความได้เปรียบของเทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วสร้างการทุจริต และการเอาเปรียบของคนในสังคมโลกที่อ่อนแอกว่า จากพลังอำนาจทางการเงิน การกระหายเงินตรา ทำให้มีการเร่งรัดและทำลายสิ่งแวดล้อมในทุกวิถีทางอย่างไม่ตระหนักถึงมนุษยชาติที่อาศัยอยู่บนโลกที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การกระทำดังกล่าวเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกินความจำเป็นเพียงเพื่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มทางการค้า และขาดจิตสำนึกในการบริโภคแบบฟุ่มเฟือย และมุ่งหวังกอบโกยเงินตราให้กับประเทศตนเองเท่านั้น การสร้างความมั่งคั่งมีรากฐานมาจากการทำลายสังคมมนุษย์ และความ เป็นอยู่ของคนกลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่ในสังคมโลกให้ได้รับผลพวงเป็นความลำบากมากมาย ปรากฏการณ์จากน้ำมือมนุษย์ทำให้โลกที่อยู่อาศัยร้อนขึ้น สภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติแปรปรวน เกิดน้ำท่วม ไฟป่า แผ่นดินไหวที่รุนแรงอย่างผิดปกติในหลายพื้นที่ สุขอนามัยของคน มีคุณภาพทางจิตใจและชีวิตที่ด้อยลง มนุษย์โลกต้องใช้ชีวิตที่จะต้องเผชิญกับโรคภัยใหม่ๆ มากมายเพิ่มขึ้น ท้ายที่สุดการพัฒนาเป็นการสร้างภาระ และปัญหาให้กับคนอีกส่วนหนึ่งที่เป็นคนยากจน ซึ่งเป็น

ส่วนใหญ่ที่อยู่บนโลกเดียวกันที่ตามไม่ทันยุคทันสมัยของการเปลี่ยนแปลง และกลายเป็นเหยื่อของค่านิยมของการสร้างความทันสมัย

แนวทางการพัฒนาแบบนี้จึงทำให้เห็นว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ขาดพื้นฐานการพัฒนาที่มาจากภายในมนโธสำนึกของมนุษย์ในการช่วยกันร่วมรักษาสภาพแวดล้อมของโลกที่เราได้อาศัยให้น่าอยู่สำหรับทุกคนบนโลกมีชีวิตที่ดีขึ้นอย่างแท้จริง ทั้งปัจจุบันและในอนาคตสำหรับลูกหลานด้วย

1.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์และทรัพยากรป่าไม้

1) สถานภาพของระบบนิเวศน์ป่าไม้ปัจจุบัน

ประเทศไทยเคยมีเนื้อที่ป่าไม้อยู่เกือบร้อยละ 60 ในปี 2504 แต่ให้หลังมา 40 ปี คือ ปี 2544 เนื้อที่ป่าไม้ได้สูญหายไปกว่าครึ่ง คงเหลือเนื้อที่ป่าไม้ขณะนี้ประมาณร้อยละ 25 หรือคิดเป็นเนื้อที่ป่าเพียง 80 ล้านไร่ เท่านั้น ป่าไม้ที่คงเหลืออยู่ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า ตั้งแต่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ต่อลงไปถึงสุราษฎร์ธานี ในภาคอีสานจะมีป่าอยู่บ้างในจังหวัดชัยภูมิ เลย อุครธานี นครราชสีมา และอุบลราชธานี และที่เหลือในภาคตะวันออก จะอยู่แถบจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี (นิวัติ เรืองพานิช, 2548)

แต่ก่อนสมัยที่ประเทศไทยยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ การจัดการป่าไม้จึงเน้นไปที่การผลิตไม้เพื่อนำรายได้เข้าประเทศ จะเห็นว่า รายได้จากการขายไม้สักเคยเป็นที่สองรองจากข้าว แต่เมื่อเนื้อที่ป่าไม้ลดลงจากแรงกดดันของประชากรที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว การจัดการป่าไม้ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเปลี่ยน ไปเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มากกว่าการผลิตไม้ออกจากป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าธรรมชาติมีเหลืออยู่น้อยมากจำเป็นต้องป้องกันรักษาเอาไว้ การผลิตไม้ในปัจจุบันและอนาคตจะต้องอาศัยจากการปลูกสร้างสวนป่าและนำไม้จากสวนป่ามาใช้ประโยชน์ การตัดไม้ใช้สอยจากป่าธรรมชาตินั้นคงเป็นไปได้ยากแล้ว

การจัดการป่าไม้สภาพการณ์ปัจจุบันมีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมากกว่าปัญหาทางวิชาการ กรมป่าไม้จะต้องเน้นการจัดการรักษาป่าธรรมชาติที่ยังคงเหลืออยู่จำนวน 80 ล้านไร่ ไว้ให้ได้ โดยทุ่มเททั้งกำลังงบประมาณ บุคลากร และวิชาความรู้ทั้งปวงเพื่อป้องกันบำรุงรักษาป่าธรรมชาติที่เหลือนี้ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติ และอุดมสมบูรณ์ตลอดไปให้จงได้ จะยอมถอยร่นไปกว่านี้อีกไม่ได้แล้ว ส่วนพื้นที่ป่าอีก 48 ล้านไร่ ที่เป็นปัญหาเนื่องจากมีราษฎรเข้ายึดครองและใช้พื้นที่อยู่นับล้านคนนั้น คงจะต้องยอมจัดให้คนอยู่กับป่าประเภทนี้ได้ตามความจำเป็น แต่ต้องไม่ยอมให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน นอกจากสิทธิในการทำกินและตกทอดไปสู่

ลูกหลานได้เท่านั้น มิฉะนั้นจะไม่สามารถรักษาป่าธรรมชาติ 80 ล้านไร่ได้นั้นไว้ได้ (นิวัติ เรื่องพานิช, 2548)

ประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณากันในขณะนี้คือ ที่ว่ามนุษย์หรือคนอยู่กับป่าได้หรือไม่ คำตอบธรรมดาๆที่ใครๆก็คงตอบได้ว่าอยู่ได้ แต่น่าจะต้องมีข้อแม้ว่า คนที่อยู่กับป่านั้นจะต้องไม่ทำลายป่า เพราะถ้าคนอยู่กับป่าแล้วยังทำลายป่าอยู่อีก ที่สุดป่าก็คงหมดและคนก็จะถูกทำลายไปด้วย ซึ่งคงไม่มีผู้ใดต้องการให้เป็นเช่นนั้น

แต่จากประวัติวิวัฒนาการของสิ่งแวดล้อม ทำให้เราทราบว่าที่ใดที่มนุษย์เข้าไปถึงธรรมชาติแวดล้อมที่นั่นก็จะถูกเปลี่ยนแปลงและทำลายไปด้วยเสมอ มนุษย์มีอิทธิพลทำให้ธรรมชาติ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไฟไหม้ป่าในประเทศไทยเกิดจากฝีมือของมนุษย์ทั้งสิ้น

เราคงต้องใจกว้างพอที่จะยอมรับว่า คนนั้นแหละคือตัวการสำคัญในการทำลายป่าและสิ่งแวดล้อม จะเป็นคนในเมืองหรือคนในชนบท ต่างก็มีส่วนต้องรับผิดชอบร่วมกัน เรายอมรับภูมิปัญญาของชาวบ้านเช่นเดียวกันกับภูมิปัญญาของชาวเมือง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าคนในเมืองทุกคนหรือคนในชนบททุกคนจะมีภูมิปัญญาละรักป่าธรรมชาติด้วยกันหมดทุกผู้ทุกนาม คนชนบทหรือชาวบ้านที่จ้องทำลายป่าเพื่อยึดครองพื้นที่ก็ยังมีไม่น้อยไปกว่าคนในเมืองที่ต้องการทำเช่นนั้น

การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ถูกต้องตามสมรรถนะและศักยภาพของพื้นที่ย่อมจะส่งผลกระทบต่อผลิตผลการเกษตร เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาประเทศโดยรวม จึงไม่มีเหตุผลที่จะปล่อยให้คนส่วนน้อยทำลายระบบธรรมชาติจนเกิดผลกระทบต่อมหาชนอีกต่อไป

การยอมให้คนอยู่กับป่าที่จัดเป็นเขตอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยไม่มีผู้ใดสามารถจะประกันได้ว่าเขาเหล่านั้นจะไม่ขยายพื้นที่ทำกินและทำลายป่าอีกต่อไป จึงเท่ากับเป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยปราศจากการป้องกัน นับเป็นการสวนทางกับนโยบายของรัฐบาลและความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและของโลกที่ต้องการจะอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอาไว้ให้ได้ ดังปรากฏให้เห็นทั่วไปอยู่ในขณะนี้ (นิวัติ เรื่องพานิช, 2548)

2) พัฒนาการของป่าชุมชนภาคเหนือ

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านป่าชุมชนภาคเหนือ อาจแบ่งแยกออกได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน คือ (1) ยุคบ้านป่าหรือยุคการตั้งถิ่นฐาน (2) ยุคทำไม้ (3) ยุคพืชพาณิชย์และ (4) ยุคของการแย่งชิงทรัพยากร (ยศ สันตสมบัติและเสนห์ จามริก, 2536)

ช่วงแรกของยุคบ้านป่าของเกือบทุกชุมชนที่ศึกษามีระยะเวลายาวนานมาก คือ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนไปจนถึงราวปี พ.ศ. 2500 ในช่วงเวลาดังกล่าว แรงกดดันต่อป่ามีน้อย เนื่องจาก

ประชากรมีไม่มากและระบบการผลิตยังเน้นการยังชีพเป็นหลัก โดยเริ่มจากการบุกเบิกที่ราบในป่า เพื่อปลูกข้าวไร่ แล้วค่อยๆปรับปรุงไร่บางส่วนที่สามารถสร้างฝายทดน้ำจากลำห้วยเข้ามาใช้ได้ให้เป็นนาดำ ซึ่งทำให้เกิดระบบการเกษตรแบบถาวรและมั่นคง ที่นาได้ผูกโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับลำห้วยและป่าต้นน้ำอย่างแนบแน่น จนกลายเป็นรากฐานของความคิดเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงของการผลิตในภาคเกษตร นอกจากนี้ที่นาแล้วยังมีการทำไร่และสวน เช่น สวนเมี่ยง ในบางพื้นที่

ที่ดินทำกิน ไม่ว่าจะป็นนา ไร่ หรือสวน ได้มาด้วยการบุกเบิกที่ป่าและสืบทอดเป็นมรดกภายใต้การควบคุมดูแลของกลุ่มเครือญาติ โดยมีการยอมรับสิทธิการใช้ของกันและกันตามประเพณี แต่ละชุมชนจะมีการระบุขอบเขตพื้นที่ป่าของตนเองอย่างชัดเจนและจะไม่ล่วงล้ำไปในอาณาบริเวณของบ้านอื่น เพราะมีความเชื่อว่าเป็นการผิดผี อำนาจในการจัดการป่าชุมชนจะแสดงออกโดยผ่านความเชื่อในเรื่องผีนี้เอง

ในช่วงที่สอง หรือยุคทำไม้ ส่วนใหญ่จะเริ่มประมาณหลังปี พ.ศ. 2500 ซึ่งมีการตัดไม้และสร้างแรงกดดันต่อป่าอย่างขนานใหญ่ จนพื้นที่ป่ารอบๆชุมชนลดลงอย่างรวดเร็ว และถึงขีดสุดลงราวปี พ.ศ. 2525 เมื่อชาวบ้านเริ่มต่อต้านการทำไม้ ซึ่งก็ใช้ว่าการลักลอบตัดไม้จะหมดไปโดยสิ้นเชิง หากเพียงลดความเข้มข้นลงไปเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วการทำไม้ไม่ได้เกิดจากการริเริ่มของชุมชนท้องถิ่น หากแต่เกิดจากการที่ชุมชนสูญเสียอำนาจในการควบคุมป่าให้กับภายนอก ทำให้สัมปทานป่าไม้ ทั้งถูกกฎหมายและสัมปทานเถื่อน เริ่มเข้ารุกรานพื้นที่ป่าชุมชนแทบทุกพื้นที่ ปฏิกิริยาของชาวบ้านต่อการทำไม้มีความแตกต่างกันหลากหลายออกไป ชาวบ้านในบางพื้นที่เริ่มตัดไม้เนื้อแข็งเพื่อสร้างบ้านหรือตัดไม้ขายบ้าง โดยการสนับสนุนของผู้นำชุมชนและอำนาจภายนอก ในบริเวณที่มีการก่อตั้งตำบลบ่มยาสูบ ชาวบ้านอาจทำการตัดไม้เพื่อทำเป็นฟืนส่งโรงงานบ่มยาสูบด้วย ในขณะที่เดียวกัน ชาวบ้านในหลายๆพื้นที่ เช่น แม่ฮ่องสอน น่าน และพะเยา ได้ทำการต่อต้านสัมปทาน จนบางแห่งต้องล้มเลิกโครงการไป

เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ว่าจะชาวบ้านที่เข้าร่วมขบวนการทำไม้ในรูปแบบต่างๆก็ดี หรือชาวบ้านที่ต่อต้านการทำไม้ก็ดี จะมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ จะไม่ยอมให้การทำไม้ในเขตป่าต้นน้ำอย่างเด็ดขาด ชาวบ้านที่เข้าร่วมขบวนการทำไม้จะยอมให้มีการทำไม้เฉพาะในบริเวณป่านอกเขตต้นน้ำ และเมื่อใดที่การทำไม้ขยายตัวลุกลามเข้ารุกรานเขตต้นน้ำ ชาวบ้านจะรวมกันต่อต้านทันที

ช่วงที่สาม หรือยุคพืชพาณิชย์ เริ่มตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2518 โดยการเริ่มปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อย่างกว้างขวางในภาคเหนือ โดยการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐ การปลูกพืชพาณิชย์มีผลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า เพราะทำให้การขยายพื้นที่ป่าเพื่อทำ

ไร่ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว การปลูกพืชพาณิชย์ยังทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งตลาดและการลงทุนในการผลิตเพิ่มมากขึ้น

ช่วงที่สี่ หรือยุคแย่งชิงทรัพยากร เริ่มปรากฏในภาคเหนืออย่างชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2528 ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ป่า ล้วนมีพื้นฐานมาจากการขยายอำนาจรัฐในการจัดการป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเอื้อต่อธุรกิจเอกชนที่อยู่นอกเขตป่า แต่กลับเข้มงวดกวดขันต่อการใช้ทรัพยากรของชาวบ้านที่มีถิ่นฐานอยู่ในเขตป่า ผลของนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรระหว่าง 4 ฝ่าย คือ รัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ ชุมชน และชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งปรากฏเป็นปัญหาในระดับท้องถิ่นอยู่ด้วยกัน 4 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก รัฐพยายามยึดทรัพยากรจากชาวบ้าน โดยอ้างว่าเพื่อการอนุรักษ์ และไม่ยอมรับสิทธิการใช้ป่าตามประเพณีของชาวบ้าน รูปแบบที่สอง ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจโดยการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ใช้สิทธิปิดกั้นสิทธิการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านที่มีอยู่เดิม รูปแบบที่สาม เป็นการละเมิดสิทธิการใช้ทรัพยากรระหว่างชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน และรูปแบบที่สี่ เป็นการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเดียวกัน ทั้งที่มีฐานะแตกต่างกันหรือมีความขัดแย้งกันในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน การแย่งชิงทรัพยากรทั้ง 4 รูปแบบได้สร้างความกดดันต่อการใช้ป่าและยังผลให้ป่าถูกทำลายมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

1.5.3 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาสมุนไพร

ธรรมชาติของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองเพราะจากการศึกษาเชิงประจักษ์นี้พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทดลอง คัดสรร ปรับปรุง ประยุกต์ และมีการสืบทอดทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยการบันทึกไว้ในตำราพื้นบ้าน และประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์กับระบบนิเวศท้องถิ่น ที่อาจจะกล่าวได้ว่ามีความใกล้เคียงกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่องค์ความรู้ดังกล่าวก็มีข้อแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ที่ ยศ สันตสมบัติ(2542) กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีนัยสำคัญของข้อแตกต่างจากองค์ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์อยู่ 2 ประการคือ ประการแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะจำเพาะเจาะจงเฉพาะท้องถิ่น พื้นที่ หรือระบบนิเวศชุดใดชุดหนึ่งองค์ความรู้เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช พลังธรรมชาติ ดวงวิญญาณ ที่ดิน แหล่งน้ำ และลักษณะภูมิประเทศในอาณาบริเวณแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการก่อร่างสร้างตัวขึ้นจากความเข้าใจอย่างชัดเจนในสัมพันธภาพของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตต่าง ๆ ที่ก่อเกิดดำรงอยู่ และแตกดับไปภายในระบบนิเวศชุดนั้น ความเข้าใจที่ลึกซึ้งดังกล่าวนำไปสู่การบริหาร

จัดการ ปรับแต่ง ใช้ประโยชน์และพัฒนาทรัพยากรในระบบนิเวศชุดนี้ได้อย่างยั่งยืน งานศึกษาวิจัย
 ชีวนี้จึงเป็นคำตอบได้เป็นอย่างดี ประการที่สอง ลักษณะจำเพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวพัน
 เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมิติทางด้านสังคมและสิทธิของชุมชน กล่าวคือ จากมุมมองในด้านของ
 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบนิเวศทุกชุดประกอบขึ้นบน เครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่าง
 กลุ่มคน ครอบครัว เครือญาติและชุมชน กับธรรมชาติแวดล้อมที่เขาดำรงชีพอยู่ วิธีคิดเกี่ยวกับ
 ระบบนิเวศในลักษณะนี้ถูกนำมาถ่ายทอดผ่านทั้งทางนิทานคติพื้นบ้าน การประกอบประเพณี และ
 พิธีกรรมต่าง ๆ โครงสร้างของระบบนิเวศในภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นจากการจัดระเบียบโดย
 ผ่านการเจรจาต่อรองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ
 และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ

ประเด็นเกี่ยวกับการมองระบบนิเวศในลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม
 ส่งผลต่อแนวคิดในเรื่องของสิทธิในการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญ
 สิ่งใด ๆ จะเป็นทรัพยากรได้ก็ต่อเมื่อมีประโยชน์หรือสามารถตอบสนองความจำเป็นหรือความ
 ต้องการของมนุษย์ทั้งในรูปธรรมและนามธรรม พืชสมุนไพรเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้
 อาศัยพึ่งพาเมื่อยามเจ็บป่วยและยังตอบสนองความต้องการทั้งในแง่ของการเป็นอาหารและการใช้
 สอยอื่นๆ ฉะนั้นระบบนิเวศจะเป็นตัวกำหนดลักษณะของทรัพยากรและความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่
 ได้อาศัยอยู่ในระบบนิเวศนั้น ๆ ความเข้าใจ และสัมพันธ์ภาพของการพึ่งพิงจึงนำไปสู่ความ
 รับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรที่ตอบสนองความต้องการในการดำรงชีพของกลุ่มชาติพันธุ์ จาก
 แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรและ สัมพันธภาพที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่การรักษาไว้ซึ่งความสมดุลระหว่าง
 มนุษย์กับระบบนิเวศ แนวคิดดังกล่าวจึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีพื้นฐานที่เชื่อมโยงของศีลธรรม
 กับแนวคิดสิทธิการใช้และเข้าถึงทรัพยากร ที่ตนเองต้องทำหน้าที่ดูแลจัดการทรัพยากรในระบบ
 นิเวศที่ตนเองดำรงอยู่ สิทธิดังกล่าวครอบคลุมความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในเรื่องของสิทธิการใช้
 ทรัพยากร-ธรรมชาติและองค์ความรู้ต่างๆของชุมชนซึ่งชุมชนแต่ละชุมชนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะ
 มีการกำหนดสิทธิของตนเองขึ้นมา พัฒนาการชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ถั่งโถม
 เข้าสู่ชุมชน ทำให้อุดมการณ์อำนาจในการจัดการทรัพยากรเดิมมีอาจด้านทานได้จึงมีการ
 ปรับเปลี่ยนอุดมการณ์อำนาจของผีที่เคยเป็นสถาบันการจัดการทรัพยากรเดิมมาเป็นการร่างกฎ
 ชุมชนขึ้นมาแทนเพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม และจัดระเบียบสิทธิในการจัดการ
 ทรัพยากรใหม่ เช่น สิทธิในการใช้ทรัพยากรจากป่าที่อยู่บนพื้นฐานของสิทธิร่วมของชุมชนที่ต้อง
 ปฏิบัติตามกฎหมายของชุมชน นอกจากนี้สิทธิขององค์ความรู้เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลพื้นบ้านยังมีการ
 ถ่ายทอดความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนให้กับบุคคลที่ผ่านการคัดสรรมีความรับผิดชอบและมี
 ศีลธรรมเพราะความรู้ดังกล่าวเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับหน้าที่รับผิดชอบและอำนาจในการจัดระเบียบ

ของสังคมด้วย เป็นต้น ในสังคมชนบทของประเทศไทย การตีความเกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้เจ็บของเสาวภา พรศิริพงษ์ (การแพทย์พื้นบ้านกับสมุนไพร, 2538: 23) ได้เสนอความเห็นที่เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพคนไทย แม้จะถูกละเลยทอดทิ้งหายไปจากสังคมไทยเป็นบางส่วนแต่ท้องถิ่นชนบทภูมิภาคต่าง ๆ ยังคงดำรงภูมิปัญญาดังกล่าวอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม หากไม่มีการพัฒนาการใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเหล่านั้นเอาไว้เป็นมรดกของชาติ คงจะเกิดการสูญหายของความหลากหลายทางภูมิปัญญาและสมุนไพรในท้องถิ่น ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาโรคมิแนวทางดังต่อไปนี้

1) รวบรวมองค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้าน ก่อนที่จะสูญหายไปพร้อม ๆ กับตัวหมอพื้นบ้านที่แก่ชรา เพราะหมอเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญในการรักษาโรค การรวบรวมองค์ความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้จึงเป็นกฎหมาย กฎทางสังคมและเป็นเรื่องด่วนที่ต้องกระทำ

2) รมรงค์และส่งเสริมให้มี การปลูกสมุนไพรอย่างกว้างขวาง เพื่อไว้ใช้และทดแทนสมุนไพรที่ถูกทำลายลง

3) รักษาพื้นที่ป่าที่เหลือเอาไว้ให้ได้ เพราะสมุนไพรส่วนใหญ่ที่เป็นเนื้อไม้ ราก ไม้ ล้วนได้จากป่าทั้งสิ้น ซึ่งในอนาคตหากมีความต้องการสมุนไพรมากขึ้นต้องวางแผนการปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ล่วงหน้านับเป็นสิบ ๆ ปี

4) เร่งศึกษาวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ ให้มีความสำคัญกับนักพฤกษศาสตร์และนักวิชาการป่าไม้ โดยร่วมมือและเชื่อมโยงกันในแต่ละสาขาอาชีพ

5) รมรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การใช้ความรู้เกี่ยวกับประชาชนในการใช้สมุนไพร เพื่อรักษาโรคแบบพื้น ๆ อันเป็นการพึ่งตนเอง และเพื่อลดการพึ่งยาแผนปัจจุบันและเป็นการลดภาระไม่ให้ผู้ป่วยแออัดที่โรงพยาบาล

6) ส่งเสริมให้มีการสร้างองค์กรหรือเครือข่ายหมอพื้นเมือง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ อันจะทำให้สามารถพัฒนาองค์ความรู้ของการแพทย์พื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

7) ด้านนโยบายต่อการแพทย์พื้นบ้าน ควรจะมีความชัดเจนและจริงจัง ด้วยการมีแผนระยะยาวที่จะพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งยึดหลักการขององค์การอนามัยโลกที่ว่าด้วยการพัฒนาแพทย์พื้นบ้านแต่ละภูมิภาคซึ่งองค์การอนามัยเองก็ได้ตระหนักถึงความเป็นจริงที่ว่า ไม่มีสังคมใดในโลกที่ไม่มีหมอพื้นบ้านเพราะแต่ละสังคมวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพตนเอง สามารถแก้ปัญหาสุขภาพในระดับที่ชุมชนพอใจไม่มากนักน้อย ด้วยเหตุนี้ องค์การอนามัยโลกจึงสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกนำการแพทย์พื้นบ้าน และภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน

8) ควรมีการรณรงค์ให้หมอฟันบ้านเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาตนเอง เพราะจากการปฏิบัติของภาครัฐที่ผ่านมา โดยเฉพาะใบประกอบโรคศิลป์แผนโบราณและการออกพระราชบัญญัติการแพทย์และสาธารณสุข พ.ศ.2466 ล้วนทำให้หมอฟันบ้านขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และเริ่มไม่เห็นคุณค่าภูมิปัญญาดังกล่าว

9) เร่งให้การศึกษากับประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมยาและความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการอนุรักษ์การใช้ประโยชน์และพัฒนาที่ยั่งยืน

1.5.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญา ความเชื่อ และสมุนไพร

ในสังคมชนบทของประเทศไทย การตีความเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ยังคงได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ป่วย ครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ดังนั้น เมื่อใครในชุมชนผิดปกติหรือเกิดอาการเจ็บป่วย ครอบครัวญาติมิตรก็จะตีความรวมถึงตัดสินใจหาวิธีการเยียวยาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพราะฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลจึงกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน

ตารางที่ 1.1 การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคเหนือตอนบน

กลุ่มชาติพันธุ์/พื้นที่	บ้าน/สวน รอบบ้าน	ไร่	นา	ป่า/ริมห้วย	รวม*
จีนฮ่อ	34	3	-	3	40
ม้ง	40	30	9	40	106
ลีซอ	33	36	-	66	90
เมี่ยน	36	23	-	44	108
อาข่า	35	44	-	67	122
มุเซอดำ	40	13	-	30	60
ปกากะญอ	32	34	3	28	96
ลัวะ	47	87	19	89	215
ขมุ	21	22	-	79	121
ไทยใหญ่	50	3	2	15	68
คนเมือง	108	17	21	110	257
มุเซอแดง	25	11	-	4	27
ไทลื้อ	83	18	8	113	225
กะเหรี่ยงแดง	10	13	-	18	28

หมายเหตุ: จำนวนรวมของพืชทั้งหมดที่พบในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อาจมีความคลาดเคลื่อน เนื่องจากพืชบางตัวพบในพื้นที่หลายแห่ง เช่น พบในที่สวนและไร่ด้วย (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 100)

จากตารางที่ 1.1 จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีความรู้การใช้ยาสมุนไพรหลากหลายชนิดด้วยกัน อันเป็นความรู้ในการรักษาพยาบาลดั้งเดิมจากความพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของแต่ละชาติพันธุ์ ระบบความเชื่อดังกล่าวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเมื่อกลุ่มชนต่าง ๆ ได้รับการศึกษาแผนใหม่และมีประสบการณ์จากแพทย์แผนใหม่มากขึ้น มีงานวิจัยและข้อเสนอต่อกำหนดมาตรฐานการดูแลสุขภาพของชาวจังหวัดเชียงใหม่

การสำรวจการใช้สมุนไพรของชาวเขาและการใช้สมุนไพรของชาวอีโก้ ในจังหวัดเชียงราย วราภรณ์ ปัทมวุฒิ และคณะ (2538) พบว่า ชาวเขา 4 เผ่า คือ อีโก้ ม้ง กะเหรี่ยง เข้า ได้นำสมุนไพร 180 ชนิด มาใช้รักษาแผลต่าง ๆ จากอาการผิดปกติของระบบสืบพันธุ์และอาการเจ็บป่วยทั่วไป ด้วยวิธีการนำมาต้มน้ำดื่ม ส่วนการใช้สมุนไพรของชาวอีโก้ในจังหวัดเชียงราย มีการนำพืช

สมุนไพรมาใช้ 61 ชนิด และพบว่า 7 ชนิด นำมารักษาอาการเจ็บป่วยที่คล้าย ๆ กัน สำหรับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของชาวเขาหลายเผ่าได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ การใช้สมุนไพรจากประสบการณ์ผู้อาวุโส และจะถ่ายทอดความรู้ตามสายโลหิตมากกว่าการใช้กับคนทั่วไป และพบว่า ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษามีวิธีการใช้สมุนไพรชนิดเดียวกัน โดยมีวิธีที่ต่างกันไปตามเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ

จาก การศึกษาเรื่องสมุนไพรประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชนบท: กรณีศึกษา อ.เมือง จ.พะเยา” ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้สมุนไพรของชาวชนบทกับปัจจัยทางสังคมของชาวนางษ์ ถูกจิตร (2542) พบว่า อายุ เพศ การศึกษา สถานภาพสมรส บทบาททางสังคม ไม่มีผลต่อการนำสมุนไพรไปรักษาอาการเจ็บป่วย แม้ว่าการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรและเครือข่ายการใช้สมุนไพรของชาวชนบทจะมีการรวมตัวกันจัดตั้งและสืบทอดการเรียนรู้ก็ตาม แต่ก็เข้าไปในลักษณะที่ไม่ค่อยเข้มแข็งนัก ประกอบกับชาวชนบทบางคนใช้สมุนไพรรักษาความเจ็บป่วยน้อยหรือไม่ใช้เลย เนื่องจากไปใช้บริการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วหาย หรือเนื่องจากไม่มีสมุนไพรใกล้บ้าน ไม่รู้จัก ไม่กล้าใช้ ไม่เชื่อถือ ไม่มั่นใจในความปลอดภัย และไม่มีประสบการณ์ในการใช้จึงไม่ใช้ ส่วนปัจจัยเรื่องอาชีพและรายได้ของชาวชนบทถ้าน้อย ก็มีการประยุกต์ นิยมใช้สมุนไพรมากขึ้น ได้แก่ เกษตรกร แม่บ้านหรือผู้ที่ไม่มีอาชีพ

การศึกษามิติทางสังคม วัฒนธรรมของการใช้สมุนไพรในชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดโศธร เพ็ญจันทร์ ประดับสุข (2532) ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่าสมุนไพรมีความสำคัญในฐานะเป็นทางเลือกหนึ่งของการดูแลสุขภาพเบื้องต้น การใช้สมุนไพรในชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการรักษาตนเองมากกว่าการใช้โดยหมอชาวบ้านเป็นการใช้เพื่อบรรเทาความเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง สมุนไพรที่ใช้เป็นสมุนไพรเดี่ยว สด ใช้กับโรคพื้น ๆ ส่วนการศึกษาทางมิติทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า วิธีคิดความเชื่อในกระบวนการรักษา มีการใช้สัญลักษณ์ เช่น การขอ กับแม่ธรณี การกำหนดช่วงเวลาเก็บสมุนไพร วันเก็บ ข้อห้ามต่าง ๆ ร่วมในกระบวนการเก็บยาสมุนไพรที่ชาวบ้านให้ความหมายว่าฤทธิ์ทางยา นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวยังพบว่าบทบาทของสมุนไพรที่ชุมชนไม่สามารถแยกออกจากระบบทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน และการดำรงอยู่ของระบบการแพทย์แบบพหุลักษณะในสังคมไทย

การศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติและพฤติกรรมของหมอพื้นบ้านในชุมชนของรุจินาด อรรถสิทธิ์ และคณะ (2530) พบว่า ยาสมุนไพรเป็นส่วนสำคัญในการรักษาของหมอพื้นบ้าน โดยส่วนใหญ่ใช้ลักษณะเป็นตำรับ คือ ใช้ยาสมุนไพรหลายชนิดมาประกอบกัน มีส่วนน้อยที่ใช้แบบตำรับและแบบตัวเดี่ยวประกอบกัน สมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับมีทั้งสมุนไพรจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ โดยใช้วิธีเสาะหาเองตามป่า และซื้อจากร้านจำหน่ายสมุนไพรในกรณีหาได้ยาก

การแก้ปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวเขา จากการศึกษาของวิชัย โปษยจินดา พบว่ามี 3 วิธี ได้แก่ 1) วิธีทางกายภาพ วิธีนี้ใช้ในหมู่บ้านชาวม้ง มูเซอ โดยการใช้เหล็กกลม ๆ หรือเหล็กขูด บีบจี๋ตึงตรงสายสะดือให้เกิดสุญญากาศแล้วกดบริเวณที่เจ็บปวดเรื่อย ๆ หรือจะเป็นวิธีที่ชาวจีนฮ่อ ใช้กัน คือ วิธีหยิกหรือดึงหนัง ทำให้หนังบริเวณนั้นแดงเป็นจ้ำ ๆ เป็นการแก้อาการปวดหัว วิธีทางกายภาพเหล่านี้เรียกว่า Sensory shock คือความรู้สึกรุนแรงให้ร่างกายรับรู้ เพื่อจะได้ลืมความเจ็บปวด 2) การใช้สมุนไพรรักษา และ 3) การรักษาโดยอาศัยการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ

การศึกษาเรื่องสภาพความนิยมในการรักษาแบบพื้นบ้าน โดยการใช้สมุนไพรของชุมชนในเขตอำเภอชุมพวง โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ (2529) เป็นวิธีการสำรวจและสัมภาษณ์อย่างเจาะลึกกับหมู่บ้านของอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งให้เห็นถึงแบบแผนการรักษาพยาบาลจากการใช้สมุนไพรแบบพื้นบ้านมาสู่การแพทย์แผนใหม่ พบว่าประชาชนหนึ่งในสี่ใช้สมุนไพรในการรักษาโรคต่อไปนี้ โรคพยาธิ ผิวหนังผุพอง เป็นฝีหนอง ท้องเดิน ลงท้อง ผื่นคัน กลากเคลื่อน บาดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก อุบัติเหตุ บิด ท้องอืด ไอเรื้อรัง ไข้ และอาการปัสสาวะขัด ชาวบ้านจะรักษาโรคพื้น ๆ ด้วยตัวเอง เมื่อเกินขีดความสามารถของตน จะให้หมอพื้นบ้านรักษา เช่น โรคสตรี กระดูกหัก ข้อเคลื่อน อาการไข้ต่าง ๆ ปวดเมื่อย โรคของเด็กแรกเกิด เป็นต้น เหตุผลที่ชาวบ้านใช้สมุนไพรในการรักษาโรคส่วนใหญ่บอกว่า เคยใช้แล้วได้ผลดี รองลงมาคือใช้เพื่อการรักษาเบื้องต้น และใช้เพราะหาได้ง่าย ใกล้เคียง ส่วนชาวบ้านที่ไม่ใช้หรือเสื่อมความนิยมของการใช้สมุนไพร พบว่าส่วนใหญ่เกิดจากการปรุษาเสียเวลาไม่ทันการ เป็นต้น

การศึกษา ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพตนเองของชุมชนชาวเขา 6 เผ่า ชงชัย สาระกุล (2538) ได้ศึกษาภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพอนามัยด้วยความเชื่อที่ว่า การเจ็บป่วยมีสาเหตุมาจากอำนาจลึกลับการจะหายจากอาการเจ็บป่วยต้องขอขมาลาไหว้หรือการเลี้ยงผี การหาสาเหตุความเจ็บป่วยนั้น จะมีการเสี่ยงทายด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยหมอผี เช่น หมอผีกะเหรี่ยงใช้วิธีการทำนายโรคจากกระดูกไก่ หมอผีชาวเข่าใช้ไม้ที่เรียกว่า “จ้าว” ขณะที่ชาวม้งใช้วิธีการเข้าทรง ส่วนภูมิปัญญาชาวเขาอีกประการหนึ่ง คือ การนำสมุนไพรมาใช้รักษาโรค ซึ่งหลายชนิดได้จากป่า บางชนิดได้จากบริเวณบ้านสมุนไพรที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นใบไม้ เปลือกไม้ เนื้อไม้ ราก ตลอดจนกระดูกสัตว์ เช่น เขาเลียงผา เขี้ยวอิน ขาไก่ป่า วิธีใช้สมุนไพร คือการนำมาต้มดื่ม นำมาตำ และทาแผล ใช้สูดดม หรือนำมาอบไอน้ำเพื่อรักษาโรค

จากงานวิจัยเรื่อง การปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของเกษตรกร: กรณีศึกษา อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ของสันติชัย บัวสถิตย์ เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้าน พบว่าอายุเป็นปัจจัยเดียว กล่าวคือถ้าอายุมาก ๆ จะมีผลทำให้เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้านมากขึ้น ซึ่งเกิดจากการสั่งสมและได้รับการถ่ายทอดความรู้พื้นบ้านจากบรรพบุรุษ มีพื้นความรู้มาก

ตามกาลเวลา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการใช้พืชสมุนไพร 2 ปัจจัยด้วยกันคือ อายุและรายได้ เกษตรกรที่อายุมากจะมีการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านมากขึ้น เพราะยังคงจดจำ คุณประโยชน์สมุนไพรชนิดต่าง ๆ ไว้ได้ เพราะใช้เป็นประจำ และในสมัยก่อนยาแผนปัจจุบันมีน้อยและมีราคาแพง ดังนั้น จึงต้องช่วยตัวเองเหลือตนเอง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันคนหันมาใช้ยาแผนปัจจุบันมากขึ้นเพราะสะดวก รวดเร็ว และรายได้จากการจำหน่ายสมุนไพรของเกษตรกรก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สมุนไพร เพราะเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายพืชสมุนไพรจะมีการใช้สมุนไพรตามมาด้วย ไม่ว่าจะเป็นการรักษาอาการ หรือรับประทานเป็นอาหารก็ตาม โดยปลูกไว้ในครัวเรือนเพียงเล็กน้อย เหลือใช้จึงขายเป็นรายได้ (สานิตย์ บัวสถิตย์, 2544: 98-99)

นอกจากการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ยังมีการศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชาวไทยลื้อเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพร ขององอาจ พรหมไชย (2539) โดยการศึกษาแบบองค์รวมของพฤติกรรมที่มีการถ่ายทอดความรู้ของชาวไทยลื้อบ้านแม่สาบ พบว่าเป็นไปในลักษณะขัดเกลาสืบทอดจากบรรพบุรุษ เครือญาติ ครอบครัว เพื่อนบ้าน ผู้รู้เนื่องจากคนในสมัยก่อนอยู่ห่างไกลสถานพยาบาลและยากจน การถ่ายทอดโดยวิธีธรรมชาติ บอกเล่า ปฏิบัติการให้ดู เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการหลากหลาย ส่วนการยอมรับมีความเชื่ออยู่โดยเฉพาะตัวหมอพื้นบ้านที่เคยรักษาพยาบาลแก่คนป่วยที่หายเจ็บป่วย แล้วเกิดความศรัทธาในตัวหมอพื้นบ้านอีกปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการยอมรับคือ ไปรักษากับสถานพยาบาลของรัฐแล้วไม่หาย จึงกลับมาให้หมอพื้นบ้านในหมู่บ้านรักษาแล้วหาย อย่างไรก็ตาม เมื่อการแพทย์แผนใหม่และการคมนาคมสะดวกขึ้น จึงทำให้คนรุ่นใหม่ไปพึ่งพาการรักษาจากวิธีการแพทย์แผนปัจจุบัน เพราะรวดเร็ว เพื่อจะได้มีเวลาทำมาหากิน เพราะรักษาสมุนไพรจะหายเจ็บป่วยล่าช้ากว่า

การศึกษาปัจจัยเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดช่องว่างกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมและระบบการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งในงานวิจัยของ สุวัฒน์ จริยาเลิศศักดิ์ (2533) ชาวปกากะญอ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าในชาวปกากะญอที่นับถือศาสนาคริสต์มีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับสิ่งที่คนเคารพบูชาและสวดมนต์อธิษฐานขอให้พระเจ้าช่วยเหลือ ในยามที่ตนประสบความเดือดร้อนหรือเจ็บป่วย ส่วนกลุ่มนับถือผี เวลาเจ็บป่วยไม่สบายจะพาไปหาหมอผีในหมู่บ้าน เพื่อให้หมอผีให้คำแนะนำและทำการรักษาโดยวิธีเลี้ยงผี

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาถึงรูปแบบการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชาวชนบทและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในการรักษาโรค และศึกษาถึงการใ้ภูมิปัญญา ความเชื่อด้านสมุนไพรในการรักษาโรคหรือการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของชาวชนบท โดยการศึกษาในแนวแรกโดยการถ่ายทอดเรียนรู้กับหมอพื้นบ้านในการรักษาโรค พบว่าหมอพื้นบ้าน

ส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ ครู อาจารย์ พระสงฆ์ และบิดามารดา โดยเรียนรู้มาเพื่อใช้ในการรักษาตนเอง คนในครอบครัว ญาติและผู้ป่วยคนอื่น ๆ และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ งานวิจัยในแนวที่สอง จากการศึกษาภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพร พบว่าการศึกษาส่วนใหญ่เน้นที่หมอพื้นบ้านผู้มีความชำนาญในการใช้ยาสมุนไพรและภูมิปัญญา ความเชื่อในการรักษาความเชื่อในการอธิบายเหตุแห่งการเจ็บป่วย ด้วยการนำมิติทางวัฒนธรรม สังคมมาประยุกต์ใช้รักษาโรคให้กับชาวบ้าน เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งพิจารณาประกอบกับพัฒนาการการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา การเคลื่อนไหวขององค์ความรู้ในสถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาการแข่งชิงทรัพยากร โดยงานวิจัยเหล่านี้แม้ยังไม่มีการศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์และการจัดการพืชสมุนไพรโดยรวม แต่ช่วยให้มองเห็นภาพปัจจัยภายใน ภายนอก จุดอ่อน จุดแข็งชุมชนและการเคลื่อนไหวขององค์ความรู้ ทั้งนี้ย่อมแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน

1.6 กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร ของชาวปกากะญอ กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย กลุ่มน้ำแม่เตี้ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ อันดับแรกจะศึกษาในเรื่องของรูปแบบภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์และการจัดการสมุนไพรที่เปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ความหลากหลาย ปริมาณ คุณสมบัติของสมุนไพรในแต่ละภูมิภาค การพัฒนาของภูมิปัญญาและการประยุกต์ใช้ เช่น การนำสมุนไพรมาปลูกไว้ที่สวนหลังบ้าน จนไปถึงรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้และการจัดการสมุนไพร กฎเกณฑ์ในการใช้สมุนไพร ของคนในหมู่บ้าน

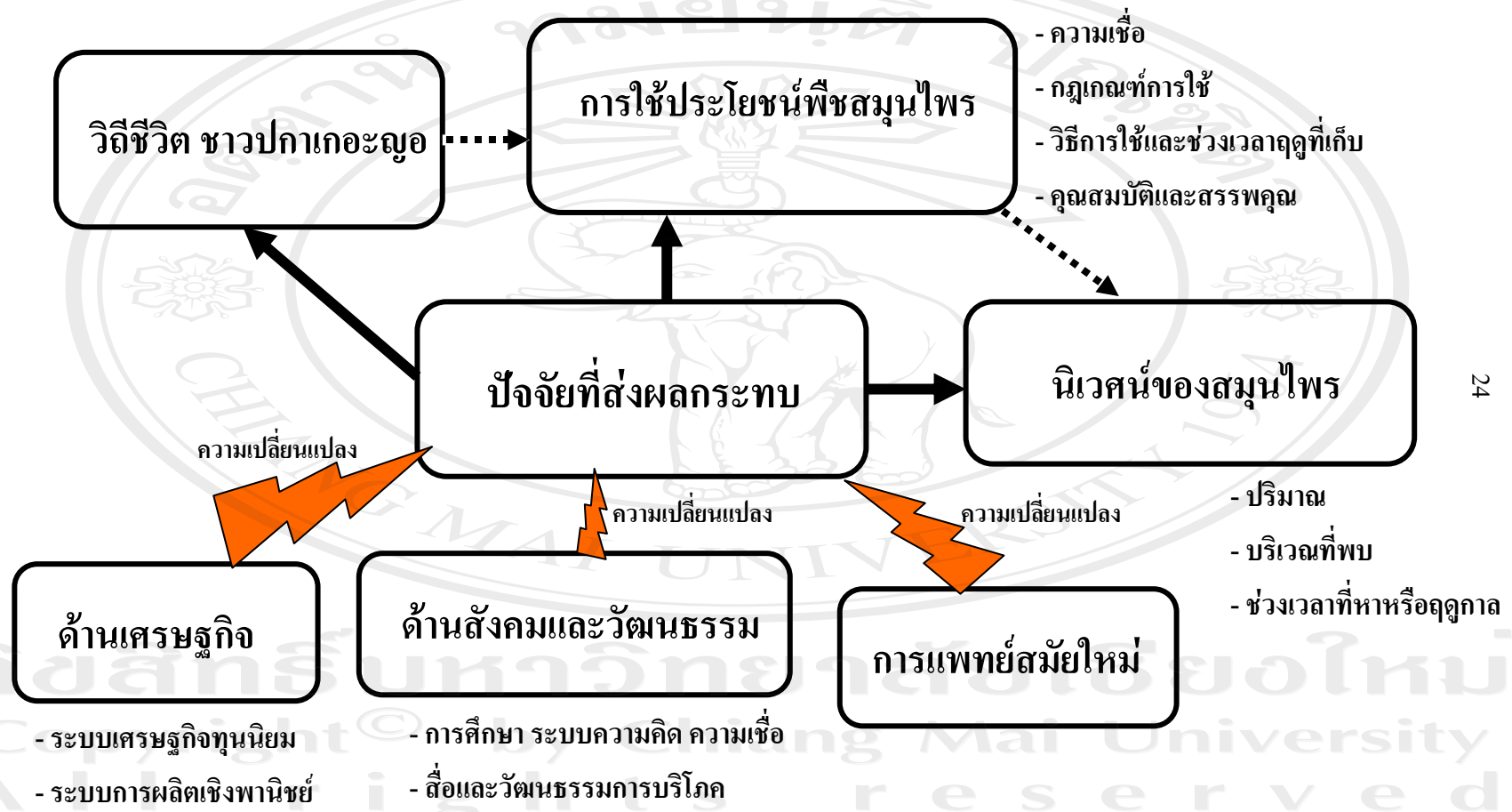
อันดับต่อ เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมกระแสหลักที่แทรกซึมเข้ามาในชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงิน การสะสมทุน ทำให้ชุมชนอยู่ห่างจากระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ ระบบสาธารณสุขที่สะดวกสบายมากขึ้น ระบบการศึกษาที่ทำให้ระบบความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับพืชสมุนไพรบางอย่างหายไป จนส่งผลทำให้ระบบนิเวศน์ของสมุนไพรขาดความสมดุลหรือเปลี่ยนแปลงไป

สุดท้ายศึกษาถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการสมุนไพรมีผลต่อระบบนิเวศของสมุนไพรรูปแบบใด จากการศึกษาในช่วงต้นในเชิงพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลง ความหลากหลาย ปริมาณที่พบ ความหายาก คุณสมบัติของสมุนไพรรูปแบบใด

ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการสมุนไพรมีผลต่อระบบนิเวศของสมุนไพรรูปแบบใด ไม่ได้ศึกษาพลวัตของความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทั้งหมด เพราะด้วยข้อจำกัดของผู้ทำวิจัยแต่เพื่อผลการศึกษาจะทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างคน สมุนไพรรูปแบบใด กับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a stylized elephant facing left, with a traditional Thai lamp (Lampang) hanging from its trunk. Above the elephant are two crossed swords. The emblem is surrounded by a circular border containing the Thai text 'มหาวิทยาลัยเชียงใหม่' at the top and 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' at the bottom. There are also decorative floral motifs on the sides.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา